

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi

Təbiəti qorumaq, ətraf mühitin sağlamlığının qeydinə qalmaq, ağacları, meşəlikləri qırmamaq, atmosferi, çayları, gölləri, su hövzələrini çirkəndirməmək, flora və faunaya ziyan vurmamaq insanlığın vacib vəzifəsi olmalıdır. Ekologiyani qorumaq hər birimizin üzərinə düşür.

Azərbaycan ekologiyasının mühafizəsi ilə bağlı dövlət siyasətinin banisi Heydər Əliyev "Bir ağacı kəsən sanki mənim bir qolumu kəsir" deyirdi və bununla da insanlara, vətəndaşlara təbiəti qorumağın nə qədər ümdə vəzifə olduğunu təlqin edirdi.

Heydər Əliyevin ekoloji siyasəti...

Məlum olduğu kimi, Heydər Əliyevin dövründə ölkənin ekologiya siyasəti öz unikalılığı ilə seçilirdi. Heydər Əliyev ölkənin ekoloji vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, ağacların ekilməsi, Bakıda yaşıllıq zolaqlarını genişləndirilməsi üçün tapşırıqlar verirdi. Təbiəti mühafizənin elə bir sahəsi yoxdur ki, orada H.Əliyevin qayğısı olmasın. Ulu öndərin ekologiya siyasətini təhlil edən ekspertlər qeyd edirlər ki, Heydər Əliyevin qurduğu müstəqil Azərbaycanda ekoloji mühitin sağlamlaşdırılması dövlət siyasətində prioritet məsələlərdən biri olub. O, ölkənin ekoloji vəziyyətinin yaxşılaşdırılması üçün zamanında bütün vacib tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün addımlar atıb.

Ekspertlər qeyd edirlər ki, ulu öndər Heydər Əliyev respublikamız üçün aktual olan ekoloji problemlərin davamlı inkişaf prinsipləri əsasında həll edilməsi istiqamətində ardıcıl tədbirlər həyata keçirib. Bunlardan biri də 2001-ci ildə H.Əliyevin sərəncamı ilə Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyinin yaradılmasıdır. İlə bağlı sərəncamı idi. Heydər Əliyevin sərəncamı ilə yaradılan nazirlik təqribən respublikada ekoloji problemlərlə bağlı işlər həyata keçirir. Qeyd edək ki, "Azərbaycan Respublikasında ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılmasına dair 2006-2010-cu illər üçün Kompleks Tədbirlər Planı"nın icrasını təmin etmək məqsədilə ölkənin gərgin ekoloji vəziyyətdə olan bölgələrinin, əsasən də, Bakı şəhəri və Abşeron yarımadasının ətraf mühitinin sağlamlaşdırılması istiqamətində Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi o dövrdə işlər görüb.

XX əsrin yaşıllaşdırma intibahının banisi...

Mətbuatda gedən fikirlərə görə, 1969-cu ildə ölkəmizə rəhbərlik etməyə başladığı ilk dövrlərdə H.Əliyevin ekoloji siyasətinin prioritet istiqamətlərdən biri də ölkəyə əvvəlki illərdən miras qalmış mövcud olan su ehtiyatlarının çirklənməsinin qarşısının alınması olub. Qeyd edilənə görə, xüsusən də mühüm sahə kimi ölkənin su təchizatı, onun inkişafı və dirçəlişi hər vaxt Heydər Əliyevin diqqət mərkəzində olub. Məlumatlara görə, Heydər Əliyevin respublikanın rəhbəri təyin olunandan sonra Ab-

şeron yarımadasının su təchizatının yeni salnaməsi yazılmağa başlandı. Yaranmış su qıtlığını nəzərə alaraq ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Kür-Bakı su kəmərinin tikintisinə başlanıldı. Xalqı mühüm məsələlərin həllinə yönəltməyi həmişə bacaran Heydər Əliyev Kür su kəmərinin tikintisinin "Ümumxalq tikintisi" üsulu ilə başa çatdırılmasına nail oldu. Bildirilənə görə, bu işlərin birinci hissəsi 1970-1971-ci illərdə yerinə yetirilib və I Kür su kəməri istifadəyə verilib. Ceyranbatan su qovşağında 1975-1978-ci illərdə aparılmış yenidənqurma işlərini xüsusi ilə qeyd etmək lazımdır ki, bu da regionun su təchizatının xeyli yaxşılaşdırmağa və əlavə olaraq şəhər əhalisinə su verməyə imkan verib. Məlumatla görə, lakin su təchizatı ilə bağlı olan problemlər və suyun artan qıtlığı təxirəsalınmaz tədbirlərin görülməsini tələb edirdi. Bu məqsədlə II Kür su kəmərinin tikintisi haqqında qərar qəbul olunub. I Kür su kəmərinə paralel olaraq II Kür su kəmərləri sistemi 1978-1988-ci illərdə tikilərək istifadəyə verilib. Fuad Hüseynzadə yazır ki, məhz Heydər Əliyevin tükənməz enerjisi nəticəsində Kür su kəmərlərinin tikilib başa çatdırılması yeni salınan Günəşli, Əhmədli və Hövsan yaşayış məsivlərini su ilə təmin etməyə imkan verdi. Heydər Əliyevin "Bakını yaşıllıqlar diyarına çevirək" çağırışı və təşəbbüsü Bakıda bağları, xiyabanları və yaşıllıq zonalarının salınması su təchizatında böyük irəliləyişlər nəticəsində mümkün olub. Yazılanlara görə, 1970-ci ilə qədər Bakı şəhərində 3 min hektara qədər yaşıllıq sahəsi mövcud olub. Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi 1969-1982-ci illərdə yaşıllıqların sahəsi 3 mindən 17 min hektara çatdırılıb. Yaşıllıqların ekoloji balansın tənzimlənməsində vacib roluna böyük önəm verən H.Əliyev hələ 1970-ci illərdə müxtəlif çıxışlarında XX əsrin sonuna qədər yaşıllıqların sahəsini 35-40 min hektara çatdırmağı perspektiv plan kimi qarşıya qoymuşdu.

Ekologiya sahəsində rəsmi addımlar...

Ekoloq Bəxtiyar Hüseynov məqalələrindən birində yazır ki, Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi 1969-1982-ci illərdə respublikada həyata keçirilən global təbiəti mühafizə tədbirlərinin təşəbbüskarı və təşkilatçısı olmuşdur. "Həmin illər ekologiya, təbiətin mühafizəsi və təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadəyə dair 8 qanun və Azərbaycan KP MK-nın, Nazirlər Sovetinin 32 qərarı olmuşdur. Həmin illərdə ulu öndərimiz Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasında ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması və təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadəyə dair 8 qanun, Ağstafa deryaçalari, Araz su qovşağı, Kür su kəməri, Arpaçay su anbarı... Xəzər dənizinin problemlərinin öyrənilməsi istiqamətindəki tədbirlər, bu problemlərin aradan qaldırılması yollarının axtarılması, aradan qaldırılması istiqamətində görülən işlər, dənizin çirklənməsinin qarşısının alınması yönündə atılan addımlar bir-birindən vacib idi. "Bakının yaşıllaşdırılması, şəhərdə və ətrafda yaşıllıqlar salınması böyük bir layihənin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar idi. Ümummilli lider bu sahədə hamını Bakının yaşıllaşdırma tədbirlərində aktiv iştirak etməyə, fəal olmağa çağırırdı: "Nə əkməmiş, hamısı becərilib böyüdülməlidir. Hər bir ağac uçota alınmalıdır".

Azərbaycanın ekoloji siyasətinin formalaşmasında Heydər Əliyevin rolu..

dərimiz Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasında ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması və təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə edilməsi sahəsində məqsədyönlü siyasət yürüdü. İri su hövzələrinin yaradılması, torpaqların şoranlaşmadan təmizlənməsi üçün drenaj sistemlərinin tikilməsi, geniş meşə zolaqlarının salınması, ölkəmizin flora və faunasının qorunub saxlanılması və inkişaf etdirilməsi məqsədilə respublikada Şirvan (1969), Ağ göl (1978), İsmayılı (1981), Bəsitçay (1974) və s. dövlət qoruqları və yasaqlarının yaradılması, Abşeron zonasında və Gəncədə iri yaşıllıq massivlərinin salınması, şəhər və rayonlarımızda nəhəng sətəmizləyici qurğuların, böyük deryaçaqların inşa edilməsi məhz Heydər Əliyevin zəhmətinin bəhrəsi idi. O vaxt Cənub bölgəsinin iki böyük rayonu olan Lənkəran və Masallı üçün mühüm suvarma deryaçaqları - Xanbulançay və Vileşçay deryaçaqlarının yaradılması bir tərəfdən zonada əkin torpaqlarının gen-bölgə suvarılmasına xidmət edirdisə, digər tərəfdən bu yerlərin təbiətinin zənginləşdirilməsinə, ekoloji mühitə dəymiş ziyanın balanslaşdırılmasına, bu yerlərdə istirahət zonasının inkişafına tapmasınə, qiymətli balıq növlərinin yetişdirilməsinə xidmət edirdi. Sovet dönməsində bu global layihələri həyata keçirmək üçün qarşıya kifayət qədər maneələr çıxırdı. Layihə üçün lazım olan vəsait bəzən respublikanın imkanından xaric olduğundan Heydər Əliyev SSRİ dövlətinin maliyyə mənbələrindən bəhrələnilir, SSRİ rəhbərləri ilə münasibətindən istifadə etməklə böyük maliyyə xərclərinin respublikaya yönəlməsini təmin edirdi".

"Nə əkməmiş, hamısı becərilib böyüdülməlidir"

Ekoloq qeyd edir ki, Şirvan, Pirqulu, eləcə də Talış dağlarının yuxarı zonalarında, İsmayılı meşələrində, Laçın, Qubadlı

rayonları ərazisində yaradılmış dövlət qoruqları, Tərtərçay, Ağstafa deryaçalari, Araz su qovşağı, Kür su kəməri, Arpaçay su anbarı... Xəzər dənizinin problemlərinin öyrənilməsi istiqamətindəki tədbirlər, bu problemlərin aradan qaldırılması yollarının axtarılması, aradan qaldırılması istiqamətində görülən işlər, dənizin çirklənməsinin qarşısının alınması yönündə atılan addımlar bir-birindən vacib idi. "Bakının yaşıllaşdırılması, şəhərdə və ətrafda yaşıllıqlar salınması böyük bir layihənin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar idi. Ümummilli lider bu sahədə hamını Bakının yaşıllaşdırma tədbirlərində aktiv iştirak etməyə, fəal olmağa çağırırdı: "Nə əkməmiş, hamısı becərilib böyüdülməlidir. Hər bir ağac uçota alınmalıdır".

1969-1982-ci illərdə isə torpaqların eroziyadan qorunması barədə həyata keçirilən çoxsaylı tədbirlər, Ceyranbatan gölünün su təchizatı ilə bağlı işlər, Arpaçay tikintisi, Şamaxor SES-nin tikintisi, müasir su qurğularının yaradılması, su kəmərlərinin çəkilməsi, meliorasiya tədbirləri, suvarma şəbəkələrinin genişləndirilməsi, parkların salınması işləri həyata keçirildi. Ulu öndərimiz tərəfindən yaşıllaşdırma ümumxalq işi elan olundu. 1971-ci il fevralın 5-də Bakı şəhər partiya konfransında çıxışında Heydər Əliyev yaşıllaşdırma tədbirlərini gücəndirmək məqsədilə qarşıya mühüm vəzifə qoydu: "Bakı şəhərində 1 milyon 261 min adam yaşayır. Əgər şəhərin hər bir sakini bir neçə il ərzində ikicə ağac əkib yetişdirsə, Bakının ətrafında neçə-neçə park və meşə salınar".

O, vurğulayır ki, Azərbaycanda ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması və təbii ehtiyatlardan istifadə olunması istiqamətində məqsədyönlü siyasətini 1993-cü ildə yenidən hakimiyyətə gələn respublika Prezidenti davam etdirdi. 1997-ci il mayın 11-də Bakı şəhərinin Ni-

zami rayonunda yeni salınmış parkın açılışında bu barədə danışan Heydər Əliyev demişdir: "1970-ci ildə mən ilk dəfə Bakıda yaşıllıq işləri aparılması təklifini irəli sürdüm, böyük bir proqram hazırladıq və Bakını sürətlə, ilbəlil yaşıllaşdırmağa başladıq... Doğrudur, mən Azərbaycandan gedəndən sonra və xüsusən 1987-1988-ci illərdə çox nadan adamların respublikamıza rəhbərlik etdikləri dövrdə, bundan sonra Azərbaycanda, o cümlədən Bakıda hərəmərclik, özbaşnalıq hökm sürdüüyü zamanda cinayətkar adamların, dəstələrin böyük vəzifələr tutduğunu, hakimiyyətə gəldiyi dövrdə Azərbaycan, Bakı üçün əziz olan bu sahə nöynki unuduldu, hətta, bizim böyük əziyyətlərlə əkdikimiz, becərdiyimiz, boya-başa gətirdiyimiz ağacları kəsməyə başladılar".

O, vurğulayır ki, 1989-1997-ci illərdə respublikada 45 min hektar sahədə meşə bərpa işləri aparılmışdır ki, bunun da 18 min hektarı əkin və səpin üsulu ilə yerinə yetirilmişdir. Bundan əlavə, 1969-1982-ci illərdə respublikada eroziyaya məruz qalmış və kənd təsərrüfatının istifadəsindən çıxmış yararsız torpaqlarda və Xəzərsahili qumluqlarda 68,1 min hektar sahədə qoruyucu meşə salınmışdır. 1990-1997-ci illərdə isə ərazidə 4800 hektar sahədə bu cür işlər görülmüşdü. 1971-1975-ci illərdə Azərbaycanda 30 min hektar yeni suvarılan torpaqların istismara verilməsi, Kür-Araz düzənliyində 280 min hektar sahədə torpaqların yuyulması, 200 min hektar sahədə suvarma şəbəkələrinin yenidən qurulması və su təchizatının yaxşılaşdırılması, 150 min hektar sahədə hamarlama işlərinin aparılması, 400 min hektar sahədə otaqlara su çıxarılması qarşıya bir vəzifə kimi qoyulmuşdu. Bu illər ərzində 270 min hektar yeni suvarılan sahələrin istifadəyə verilməsi hesabına ümumi suvarılan sahələr 1,450 milyon hektara çatdırılmışdır. 550 min hektar sahədə kompleks meliorasiya sistemləri yaradılmışdır. Qarşıya qoyulan vəzifə müvəffəqiyyətlə həll edilmiş, 754 min hektar suvarılan sahədə əsaslı yuma işləri və 400 min hektar sahədə əsaslı hamarlama işləri aparılmışdır.

H.Əliyevin ekologiya siyasəti barədə çox geniş danışmaq olar. Əldə etdiyimiz bütün informasiyalardan nəticəsində bir daha əmin olduq ki, Heydər Əliyev Azərbaycan ekologiyasının, Azərbaycan təbiətinin əvəzsiz qoruyucusu, himayəçisi olub...

İradə SARIYEVA
Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyilə çap olunur.